Mgr Popielas Mateusz: Europejskie rozporządzenie spadkowe, czyli nowości w międzynarodowym prawie spadkowym

Uniwersytet Wrocławski

Prace nad ujednoliceniem międzynarodowego prawa spadkowego w Unii Europejskiej prowadzone ramach Programu Haskiego[318] doprowadziły do przyjęcia w dniu 4 VI 2012 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (dalej rozporządzenie)[319]. Rozporządzenie choć weszło już w życie przewiduje, iż wiele jego postanowień zostanie zastosowanych dopiero w stosunku do spadków otwartych po 17 VIII 2015, jednak skutki dotychczas dokonywanych czynności spadkowych będą objęte nowymi regulacjami, dlatego warto już teraz uwzględnić to, co czeka nas w niedalekiej przyszłości.

Zakres zastosowania rozporządzenia obejmuje wszystkie cywilnoprawne aspekty dziedziczenia majątku po osobie zmarłej, natomiast w treści preambuły znajdujemy doprecyzowanie zgodnie, z którym obejmuje ono wszystkie formy przejścia składników majątku, praw i obowiązków na wskutek śmierci, czy to na podstawie dobrowolnego rozrządzenia na wypadek śmierci, czy to w drodze dziedziczenia ustawowego. W art. 1 ust. 2 znajdziemy także listę wyłączeń z zakresu stosowania niniejszego rozporządzenia do których należą:

„a) stan cywilny osób fizycznych oraz stosunki rodzinne i stosunki uznawane, zgodnie z prawem dla nich właściwym, za mające porównywalne skutki;

b) zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych osób fizycznych, z zastrzeżeniem art. 23 ust. 2 lit. c) oraz art. 26;

c) kwestie dotyczące zaginięcia, nieobecności lub uznania za zmarłą osoby fizycznej;

d) kwestie związane z małżeńskimi ustrojami majątkowymi oraz ustrojami majątkowymi w stosunkach uznawanych, zgodnie z prawem dla nich właściwym, za mające skutki porównywalne do małżeństwa;

e) zobowiązania alimentacyjne inne niż zobowiązania powstające wskutek śmierci;

[318] Szerzej M. Załucki, *Ku jednolitemu prawu spadkowemu w Europie. Zielona Księga Komisji Wspólnot Europejskich o dziedziczeniu i testamentach*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego", vol 7, z. 1/2009, s. 103-118.

[319] Dz.Urz. UE nr L 201/107 z 27 VII 2012.

f) ważność formalna ustnych rozrządzeń na wypadek śmierci;

g) prawa i dobra powstające lub przenoszone inaczej niż w drodze dziedziczenia, na przykład w drodze darowizn, współwłasności z zastrzeżeniem przejścia prawa na pozostającego przy życiu współwłaściciela, funduszy emerytalnych, umów ubezpieczenia oraz umów o podobnym charakterze, z zastrzeżeniem art. 23 ust. 2 lit. i);

h) kwestie z zakresu właściwego dla prawa spółek i innych podmiotów posiadających osobowość prawną lub jej nieposiadających, takie jak postanowienia aktów założycielskich i statutów spółek i innych podmiotów posiadających osobowość prawną lub jej nieposiadających, które określają los udziałów po śmierci członków;

i) rozwiązanie, ustanie i łączenie spółek i innych podmiotów posiadających osobowość prawną lub jej nieposiadających;

j) tworzenie i rozwiązywanie trustów oraz zarządzanie nimi;

k) charakter praw rzeczowych;

l) wszelkie wpisy do rejestru praw do nieruchomości lub rzeczy ruchomych, łącznie z wymogami prawnymi dotyczącymi takich wpisów, oraz skutki wpisu lub braku wpisu takich praw do rejestru”.[320]

Niezwykle ważną częścią rozporządzenia są zapisy dotyczące jurysdykcji. Norma ogólna wynikająca z art. 4 rozporządzenia spadkowego posługuje się łącznikiem miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy w chwili śmierci, jednak są od tej zasady liczne wyjątki. Dopuszcza się umowy prorogacyjne, ale tylko w przypadku, gdy prawo wybrane przez zmarłego (na podstawie art. 22 rozporządzenia) jest prawem państwa członkowskiego. Wtedy zainteresowane strony mogą umówić się, że wyłączną jurysdykcję do orzekania w sprawie dotyczącej spadku mają sąd lub sądy tego państwa członkowskiego. Taka umowa sporządzana jest na piśmie, opatrywana datą i podpisywana przez zainteresowane strony. Określenie właściwości konkretnych organów w sprawach spadkowych zostało już pozostawione ustawodawcom krajowym, przy czym według art. 2 ust. 3 rozporządzenia spadkowego termin „sąd” oznacza „każdy organ sądowy i wszystkie inne organy oraz przedstawicieli zawodów prawniczych właściwych w sprawach spadkowych, którzy wykonują funkcje sądowe lub działają na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy lub działają pod kontrolą organu sądowego, pod warunkiem że takie inne organy i przedstawiciele zawodów prawniczych zapewniają gwarancje bezstronności i prawa

[320] Dz.Urz. UE nr L 201/107 z 27 VII 2012.

wszystkich stron do bycia wysłuchanymi oraz pod warunkiem, że ich orzeczenia na mocy prawa państwa członkowskiego, w którym działają:

a) mogą być przedmiotem zaskarżenia do organu sądowego lub ponownego rozpoznania przez organ sądowy; oraz

b) mają moc i skutek podobne do orzeczenia organu sądowego w takiej samej sprawie" [321].

Zatem termin „sąd" powinien być rozumiany szeroko, tak aby obejmował nie tylko sądy w dosłownym znaczeniu tego słowa, sprawujące funkcje sądownicze, lecz także notariuszy lub urzędy stanu cywilnego w niektórych państwach członkowskich, sprawujące w pewnych sprawach dotyczących spadku funkcje sądownicze oraz przedstawicieli zawodów prawniczych, którzy w niektórych państwach członkowskich sprawują funkcje sądownicze w danej sprawie spadkowej na podstawie przekazania uprawnień przez sąd. Niniejsze rozporządzenie umożliwia choćby wszystkim notariuszom, którzy są właściwi w państwach członkowskich w sprawach spadkowych, wykonywanie tych uprawnień. To, czy notariusze w danym państwie członkowskim są związani zasadami jurysdykcji określonymi w omawianym rozporządzeniu, powinno zależeć od tego, czy są oni objęci zakresem definicji „sądu" do celów niniejszego rozporządzenia. Wejście w życie rozporządzenia nie wprowadza żadnych zmian, jeśli chodzi o sporządzanie przez polskich notariuszy notarialnych poświadczeń dziedziczenia [322]. Wydaje się też, że nie ma żadnych przeszkód, aby na podstawie art. 64 wyposażyć notariuszy w kompetencję do sporządzania europejskich poświadczeń spadkowych, o których mowa w rozdziale VI rozporządzenia. Europejskie poświadczenie jest przeznaczone do wykorzystywania przez spadkobierców, zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku oraz wykonawców testamentów lub zarządców spadku, którzy potrzebują wykazać w innym państwie członkowskim swój status lub wykonywać odpowiednio swoje prawa jako spadkobiercy czy zapisobiercy lub swoje uprawnienia jako wykonawcy testamentów czy zarządcy spadku i rodzi skutki we wszystkich państwach członkowskich bez wymogu stosowania jakiejkolwiek szczególnej procedury. Ponadto europejskie notarialne poświadczenie spadkowe nie zastępuje krajowego systemu poświadczenia dziedziczenia prowadzonego przez Krajową Radę Notarialną, bowiem korzystanie z europejskiego poświadczenia spadkowego nie jest obowiązkowe. Trzeba jednak

[321] Dz.Urz. UE nr L 201/107 z 27 VII 2012.

[322] Kompetencja przyznana notariuszom na podstawie ustawy z 24 VIII 2007 o zmianie ustawy - Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 181, poz. 1297) .

zaznaczyć, że może ono zapewnić szereg korzyści, gdy spadek znajduje się w kilku państwach, tym bardziej, że poświadczenie stanowi ważną podstawę dokonania wpisu majątku spadkowego do danego rejestru państwa członkowskiego.

Istotna jest także kwestia wyboru prawa właściwego w sprawach spadkowych. W Polsce obowiązującym aktem w tym zakresie jest ustawa prawo międzynarodowe prywatne z 4 II 2011 r.[323] Porównując ją z nowym rozporządzeniem spadkowym nietrudno zauważyć, że oba akty dopuszczają w sprawach spadkowych jedynie ograniczony wybór prawa, a norma kolizyjna w tym przedmiocie uzyskuje pierwszeństwo przed normami kolizyjnymi, posługującymi się łącznikami obiektywnymi. Zgodnie z art. 64 ustawy spadkodawca w testamencie lub innym rozrządzeniu na wypadek śmierci może poddać masę spadkową swojemu prawu ojczystemu, prawu miejsca zamieszkania albo prawu miejsca swojego zwykłego pobytu, bądź z chwili dokonania czynności, bądź z chwili śmierci. Z kolei art. 22 ust. 1 rozporządzenia spadkowego wskazuje iż „każdy może dokonać wyboru prawa państwa, którego obywatelstwo posiada w chwili dokonywania wyboru lub w chwili śmierci, jako prawa, któremu podlega ogół spraw dotyczących jego spadku" Zatem ustawa prawo międzynarodowe prywatne z 4 II 2011 daje szersze możliwości wyboru. Nie budzi wątpliwości, że jeżeli spadkodawca dokona dziś wyboru spośród praw z art. 64 ustawy, a jego śmierć nastąpi przed 17 VIII 2015, jego wybór będzie skuteczny. Nasuwa się jednak pytanie czy dokonany wybór będzie miał skutki jeśli śmierć spadkodawcy nastąpi po dacie 17 VIII 2015. Przepisy przejściowe nowego rozporządzenia rozwiązują ten problem. W sytuacji, w której zmarły przed 17 VIII 2015 dokonał wyboru prawa właściwego dla dziedziczenia, wybór ten jest ważny, o ile spełnia warunki określone w rozdziale III rozporządzenia lub o ile jest on ważny na podstawie przepisów prawa prywatnego międzynarodowego, które obowiązywały w chwili dokonania wyboru w państwie, w którym zmarły miał miejsce zwykłego pobytu lub w którymkolwiek z państw, którego obywatelstwo posiadał. Wybranemu prawu właściwemu dla dziedziczenia podlegają w szczególności:

a) przyczyny, czas i miejsce otwarcia spadku,

b) określenie beneficjentów, ich udziałów oraz obowiązków, które mógł nałożyć na nich zmarły, a także ustalenie innych praw spadkowych,

c) zdolność do dziedziczenia,

d) wydziedziczenie i niegodność dziedziczenia,

[323] Tekst jedn. Dz.U. z 2011 nr 80 poz. 432 ze zm.

e) przejście składników majątku, praw i obowiązków wchodzących w skład spadku na spadkobierców oraz w stosownych przypadkach na zapisobierców,

f) uprawnienia spadkobierców, wykonawców testamentów i innych zarządców spadku, bez uszczerbku dla przepisów dotyczących wyznaczenia i uprawnień zarządców spadku w określonych sytuacjach,

g) odpowiedzialność za długi spadkowe,

h) rozrządzalna część spadku, udziały obowiązkowe oraz inne ograniczenia w rozrządzaniu na wypadek śmierci, oraz roszczenia, jakie osoby bliskie zmarłego mogą zgłaszać wobec majątku spadkowego lub spadkobierców,

i) obowiązek zwrotu lub zaliczenia darowizn i zapisów przy określaniu udziałów należnych różnym beneficjentom,

j) dział spadku.

Więcej różnic dostrzeżemy przyglądając się unormowaniom dotyczącym właściwości prawa na wypadek braku wyboru. Zgodnie z ustawą prawo międzynarodowe prywatne z 4 II 2011 w razie braku wyboru prawa sprawa spadkowa podlega prawu ojczystemu spadkodawcy, czyli prawu państwa, którego był on obywatelem w chwili śmierci. Odmiennym rozwiązaniem posłużył się ustawodawca europejski. Rozporządzenie spadkowe przewiduje bowiem łącznik miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy. Zatem jeśli przepisy szczególne nie stanowią inaczej prawem właściwym dla ogółu spraw dotyczących spadku jest prawo państwa, w którym zmarły miał miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci. W art. 21 rozporządzenia znajdujemy jednak regułę korekcyjną, zgodnie z którą w przypadku, gdy wyjątkowo ze wszystkich okoliczności sprawy wynika, że w chwili śmierci zmarły był w sposób oczywisty bliżej związany z państwem innym niż państwo jego miejsca zwykłego pobytu, prawem właściwym dla dziedziczenia jest prawo tego państwa. Wydaje się, że będzie ustawodawca miał na myśli państwo, którego spadkodawca był obywatelem lub w którym przez większość swego życia mieszkał.

Ustawa prawo międzynarodowe prywatne z 4 II 2011 nie reguluje oceny ważności testamentów i innych rozrządzeń na wypadek śmierci. Kwestie te podlegają prawu ojczystemu spadkodawcy w chwili sporządzenia czynności. Natomiast właściwość prawa dla formy testamentu (jego sporządzenia i odwołania) reguluje bowiem konwencja haska z 5 X 1961 r.[324] Na mocy art. 66 powołanej ustawy postanowienia konwencji rozciągnięto na wymagania w zakresie formy innych niż testamenty rozrządzeń na wypadek śmierci, takich

[324] Dz.U. z 1969r. Nr 34, poz. 284.

jak choćby umowy o dziedziczenie dopuszczalnej w Niemczech. Reasumując, niedopuszczalny jest wybór prawa do oceny ważności testamentu, które jest wskazywane jest przez normy kolizyjne posługujące się łącznikami obiektywnymi. Nowe rozporządzenie spadkowe przewiduje jednak inny sposób regulacji. Przewidziano oddzielną właściwość prawa dla rozrządzeń na wypadek śmierci innych niż umowy dotyczące spadku oraz dla umów dotyczących spadku. Wymaganiom co do formy również poświęcono odrębne przepisy. Dla obu czynności przewidziano możliwość wyboru prawa właściwego niedopuszczalny według przepisów ustawy o prawie międzynarodowym prywatnym.

Art. 24 rozporządzenia wskazuje, że dopuszczalność oraz ważność materialna rozrządzenia na wypadek śmierci innego niż umowy dotyczące spadku podlegają prawu, które na mocy postanowień rozporządzenia byłoby prawem właściwym dla dziedziczenia po osobie dokonującej rozrządzenia, gdyby ta osoba zmarła w dniu dokonania rozrządzenia. Przepis ten respektuje regułę ogólną, iż do oceny dopuszczalności i ważności rozporządzenia *mortis causa* niebędącego umową (testament) właściwe jest prawo państwa w którym spadkodawca ma miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci. Zatem co do zasady prawem właściwym w rozważanym zakresie będzie prawo zwykłego miejsca pobytu testatora w chwili dokonywania rozrządzenia, chyba zachodzą przesłanki zastosowania reguły korekcyjnej z art. 21. Jednak testator może również wybrać prawo, któremu podlega rozrządzenie na wypadek śmierci w zakresie dopuszczalności oraz ważności materialnej. Jego wybór jest jednak ograniczony treścią art. 22, a więc ograniczony do prawa państwa, którego jest lub będzie obywatelem w chwili dokonania wyboru lub chwili śmierci.

Bardziej zróżnicowaną sytuację mamy w unormowaniach dopuszczalności oraz ważności materialnej umów dotyczących spadku. Dokonano tutaj podziału na jednostronne umowy dziedziczenia (tj. odnoszące się do dziedziczenia po jednej osobie) oraz wielostronne (tj. odnoszące się do dziedziczenia po kilku osobach, zwłaszcza dwustronne). Umowa jednostronna podlega, również w zakresie jej skutków pomiędzy stronami (w tym warunków rozwiązania) prawu miejsca zwykłego pobytu w chwili zawarcia umowy tej osoby, po której dziedziczenia określa umowa, chyba że spełnione są przesłanki reguły korekcyjnej. Nieco skomplikowana wydaje się regulacja właściwości dla umowy wielostronnej. Na początku należy podnieść, iż jest ona dopuszczalna wyłącznie wtedy, gdy jest przewidziana według każdego z praw, którym na mocy rozporządzenia podlegałoby dziedziczenia po stronach umowy. Dopiero po stwierdzeniu czy zawarcie takiej umowy było dopuszczalne przechodzimy do poszukiwania prawa właściwego do oceny jej skutków. Prawem tym ma być prawo najściślej z tą umową związane, a więc prawa państwa, w których strony mają

miejsce zwykłego pobytu w chwili zwarcia umowy, chyba że spełnione są przesłanki reguły korekcyjnej.

Przy umowach dotyczących dziedziczenia przewidziano również możliwość ograniczonego wyboru prawa. Dopuszcza się wybór przez strony umowy prawa, które osoba lub jedna z osób mogła wybrać zgodnie z art. 22 rozporządzania tj. prawa państwa, którego obywatelem jest osoba, której spadku umowa dotyczy w chwili zwarcia umowy lub której obywatelem będzie w chwili śmierci. Elementy składowe ważności materialnej opisano w art. 26 rozporządzenia. Obejmuje ona:

„a) zdolność osoby dokonującej rozrządzenia na wypadek śmierci do dokonania takiego rozrządzenia;

b) szczególne przyczyny uniemożliwiające osobie dokonującej rozrządzenia dokonanie go na korzyść pewnych osób lub uniemożliwiające danej osobie otrzymanie majątku spadkowego od osoby dokonującej rozrządzenia;

c) dopuszczalność przedstawicielstwa do celów dokonania rozrządzenia na wypadek śmierci;

d) interpretacja rozrządzenia (reguły wykładni);

e) oszustwo, przymus, błąd oraz wszelkie inne kwestie związane ze zgodą lub zamiarem osoby dokonującej rozrządzenia (wady oświadczenia woli)” [325].

Natomiast rozporządzenie na wypadek śmierci dokonane na piśmie jest ważne pod względem formy (art. 27 rozporządzenia), jeżeli jego forma jest zgodna z prawem:

„a) państwa, w którym dokonano rozrządzenia lub zawarto umowę dotyczącą spadku;

b) państwa, którego obywatelstwo testator lub co najmniej jedna z osób, do spadku po których odnosi się umowa dotycząca spadku, posiadali albo w chwili dokonania rozrządzenia lub zawarcia umowy, albo w chwili śmierci;

c) państwa, w którym testator lub co najmniej jedna z osób, do spadku po których odnosi się umowa dotycząca spadku, zamieszkiwali albo w chwili dokonania rozrządzenia lub zawarcia umowy, albo w chwili śmierci;

d) państwa, w którym testator lub co najmniej jedna z osób, do spadku po których odnosi się umowa dotycząca spadku, mieli miejsce zwykłego pobytu albo w chwili dokonania rozrządzenia lub zawarcia umowy, albo w chwili śmierci; lub

e) w przypadku nieruchomości – państwa, w którym położona jest nieruchomość”[326].

[325] Dz.Urz. UE nr L 201/107 z 27 VII 2012.

[326] Tamże.

Mamy więc do czynienia z alternatywną właściwością prawa, przy dokonaniu rozrządzenia na wypadek śmierci wystarczy spełnić przesłanki w zakresie formy wymagane w którymkolwiek systemów prawnych. Na uwagę zasługują jeszcze dwie reguły kwalifikacyjne. Według pierwszej z nich ustalenie, czy testator lub osoby, do spadku po których odnosi się umowa dotycząca spadku, mieli miejsce zamieszkania w danym państwie członkowskim, podlega prawu tego państwa. Druga reguła dotyczy sposobu traktowania ograniczenia dopuszczalnych form rozrządzenia na wypadek śmierci ze względu na wiek, obywatelstwo lub inne uwarunkowania osobiste testatora lub osób do spadku, po których odnosi się umowa dotycząca spadku. Według rozporządzenia należy je traktować jako ograniczenia związane z formą. To samo dotyczy kwalifikacji wymaganych od świadków przy rozporządzeniach *mortis causa*. Regulacje te rozciągają się również na zmiany i czynności odwołujące wcześniejsze rozrządzenia. Z kolei oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, zapisu lub udziału obowiązkowego lub oświadczenie zmierzające do ograniczenia odpowiedzialności osoby składającej to oświadczenie jest ważne pod względem formy, w przypadku gdy odpowiada ono wymogom prawa właściwego dla dziedziczenia zgodnie z art. 21 lub 22 rozporządzenia lub prawa państwa, w którym osoba składająca oświadczenie ma miejsce zwykłego pobytu.

Warto także nadmienić, iż w myśl nowej regulacji orzeczenia wydane w państwie członkowskim UE są uznawane w innych państwach członkowskich bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania. Natomiast orzeczenia wydane w państwie członkowskim i wykonalne w tym państwie podlegają także wykonaniu w innym państwie członkowskim, jeżeli na wniosek zainteresowanej strony lokalny sąd lub inny właściwy organ stwierdzi ich wykonalność w innym państwie członkowskim. Poza tym dokumenty urzędowe sporządzone w państwie członkowskim wywołują w innym państwie członkowskim takie same skutki dowodowe jak w państwie pochodzenia tych dokumentów lub skutki najbardziej z nimi porównywalne, o ile nie jest to sprzeczne z porządkiem publicznym danego państwa członkowskiego. Dokumenty urzędowe, tak samo jak orzeczenia wydane w państwie członkowskim i w tym państwie wykonalne również podlegają wykonaniu w innym państwie członkowskim na wniosek zainteresowanej strony.

Na koniec warto zaakcentować, iż rozporządzenie ma pierwszeństwo przed postanowieniami konwencji bilateralnych dotyczących spraw spadkowych. Zasada pierwszeństwa nie obejmuje konwencji haskiej z 5 X 1961. Państwa członkowskie będące jej stronami nadal będą stosowały jej postanowienia w odniesieniu do wymagań dotyczących formy testamentów, w tym również testamentów wspólnych. Trzeba też podkreślić, że w

dobie znacznej migracji ludności, wprowadzenie unijnej regulacji pozwoli na ujednolicenie reguł rządzących postępowaniami w sprawach spadkowych z elementem międzynarodowym, a ramy prawne funkcjonowania w obrocie prawnym wspomnianego wyżej dokumentu z pewnością przysłużą się usprawnieniu procedur związanych z wykazywaniem praw do masy spadkowej we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej.

Bibliografia:

1. Pazdan J., *Wybór prawa w sprawach spadkowych w ustawie o prawie prywatnym międzynarodowym,* PPPM t. 9/2011.
2. Pazdan M., *Doniosłe dla notariuszy nowości w ustawie o prawie prywatnym międzynarodowym*, „Rejent" październik 2011 (numer specjalny).
3. Załucki M., *Ku jednolitemu prawu spadkowemu w Europie. Zielona Księga Komisji Wspólnot Europejskich o dziedziczeniu i testamentach,* „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego", vol. 7, z. 1/2009.

Akty prawne:

1. Konwencja haska z dnia 5 X 1961 (Dz. U. z 1969r. Nr 34, poz. 284).
2. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego z 4 VII 2012 (Dz.Urz. UE nr L 201/107 z 27 VII 2012).
3. Ustawa z dnia 14 II 1991 - Prawo o notariacie (tekst jedn. Dz.U. z 2014r., poz. 164).
4. Ustawa z dnia 24 VIII 2007 o zmianie ustawy - Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 181, poz. 1297).
5. Ustawa z dnia 4 II 2011 r. - Prawo prywatne międzynarodowe (tekst jedn. Dz.U. z 2011 nr 80 poz. 432 ze zm.).